

Αστικοί αγροί. Επανάχρηση ανενεργού λατομείου στα Τουρκοβούνια.

- AM

1

0

φαιήτρια _ Χρονοπούλου Δήμητρα
επιβλέπων καθηγητής _ Μανωλίδης Κώστας

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 9940/1
Ημερ. Εισ.: 17-10-2011
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΑΜ
2011
ΧΡΟ

Τίτλος : Αστικοί αγροί. Επανάχρηση ανενεργού λατομείου στα Τουρκοβούνια.

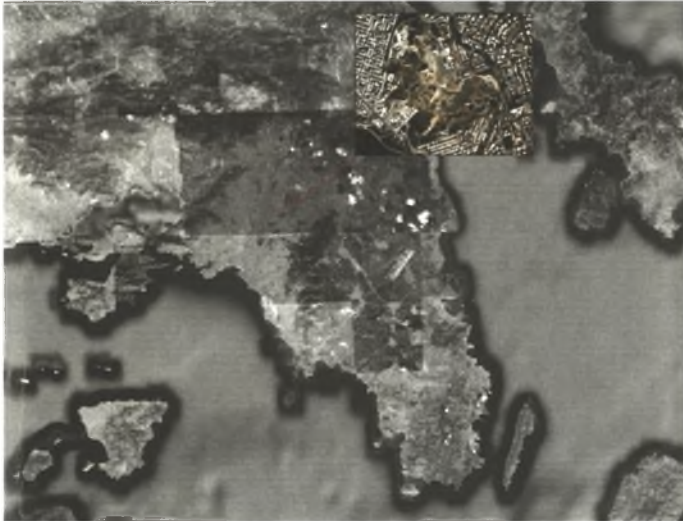
Περίληψη : Η συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία επιχειρεί την επανάχρηση του συγκεκριμένου υπολειμματικού χώρου από τους κατοίκους της πόλης. Συγκεκριμένα, η τεταμένη δόμηση των γύρω περιοχών καθώς και η ευρύτερη ανάγκη επαναπροσδιορισμού της σχέσης ανθρώπου και υπαίθρου, κάνουν επιτακτική τη δημιουργία ενός υπερτοπικού πόλου πρασίνου. Βασικό χαρακτηριστικό της πρότασης αποτελούν η αισθητική αναβάθμιση και οι χώροι αναψυχής σε συνδυασμό με την παραγωγή αγροτικών προϊόντων. Μέσα στο υφιστάμενο τεχνητό τοπίο, προτείνεται ένας θύλακας αγροτικής γης για επαγγελματική ή ερασιτεχνική καλλιέργεια. Επανεκτιμώντας τη γεωργία ως ένα εγγενές κομμάτι της ανθρώπινης κατάστασης, οι αστικοί αγροί στα Τουρκοβούνια Αττικής προτείνουν την ανασύσταση της σχέσης μεταξύ πόλης(κατανάλωσης) και γεωργίας(παραγωγής).

Title: Urban Fields. Reuse of inactive quarry in Tourkovounia.

Abstract: This particular graduate paper attempts the reuse of the specific residual area by the residents of the city. In particular, the densely populated surrounding areas, as well as the greater need to redefine the relation between people and countryside, make the creation of a supra-local green pole imperative. The basic characteristics of this proposal are the esthetic upgrading and the recreational areas combined with the production of agricultural products. In the existing artificial landscape, a pocket of rural land for professional or amateurish cultivation is proposed. Reappreciating agriculture as an innate piece of human condition, the urban fields in Tourkovounia, Attica, suggest the reestablishment of the relation between city (consumption) and agriculture (production).

...Η ελληνική πόλη είναι συνεχής. Το τεράστιο, ισοπαχές στρώμα του κτισμένου καλύπτει αδιάκριτα τη φυσική τοπογραφία, δημιουργώντας ένα νέο, συνεχές και επεκτεινόμενο αστικό τοπίο, μια νέα πραγματικότητα. Μόνες ασυνέχειες σ' αυτό το τεχνητό περιβάλλον παραμένουν τα υπολείμματα του φυσικού : μεγάλοι βράχοι, λόφοι και βουνά -όπως η Ακρόπολη, ο Λυκαβηττός και τα Τουρκοβούνια στην Αθήνα- χειρουργικά αποκομμένα απ' τον αστικό ιστό...¹

¹ Αίσιωπος Γ., Σημαιοφορίδης Γ., Η σύγχρονη ελληνική πόλη, Α-τοπία

Τα Τουρκοβούνια των Αθηνών, με υψόμετρο 338 μ. είναι η υψηλότερη (από τη στάθμη της θάλασσας) και η πλέον εκτεταμένη λοφοσειρά στην κεντρική περιοχή του Λεκανοπεδίου της Αττικής, βορειοανατολικά του Λυκαβηττού, χωρίζοντας το λεκανοπέδιο σε ανατολικό και δυτικό. Αποτελούν το φυσικό όριο μεταξύ των δήμων Γαλατσίου,(δυτικά, βορειοδυτικά), Φιλοθέης - Ψυχικού (βορειοανατολικά), ενώ το νότιο τμήμα τους ανήκει στο δήμο Αθηναίων (συνοικισμός Παπανδρέου).

Περικλείεται από τις οδούς Μέσσης, Ήρας, το δρόμο που συνδέει την Ακτημόνων με την Έρση, Δολάσις, Αθανασιάδου, Καλπακίου, τον περιφερειακό Γαλατσίου - Ψυχικού και τέλος την οδό Έβρου.

Η περιοχή του Γαλατσίου κατοικείται από τα προϊστορικά χρόνια. Τα Τουρκοβούνια υπάγονταν στον αρχαίο δήμο Βατή όπου κατοικούσε η Αιγιίδα Φυλή και είχε προστάτη τον Ηρακλή. Επειδή η γύρω περιοχή ήταν πολύ εύφορη με άφθονα νερά, τόσο οι αρχαίοι Αθηναίοι, όσο και οι μεταγενέστεροι, είχαν εκεί τα κτήματά τους και τα κοπάδια τους. Τα Τουρκοβούνια αναφέρονται πρώτη φορά με το όνομα «Αγχεσμός» από τον Πausανία στα Αττικά ως ένα βουνό γεμάτο φυσικούς κινδύνους. Το βουνό διατήρησε το αρχαίο του όνομα μέχρι τον 3ο - 5ο αιώνα μ.Χ., οπότε ο λόφος μετονομάστηκε σε Λυκοβούνια, προφανώς από τους λύκους που υπήρχαν εκεί ή από το φως που έλουζε το βουνό (λύκος=φως). Τη σημερινή ονομασία Τουρκοβούνια, την πήρε τον 15ο αιώνα, καθώς αποτελούσε οχυρό των Τούρκων.

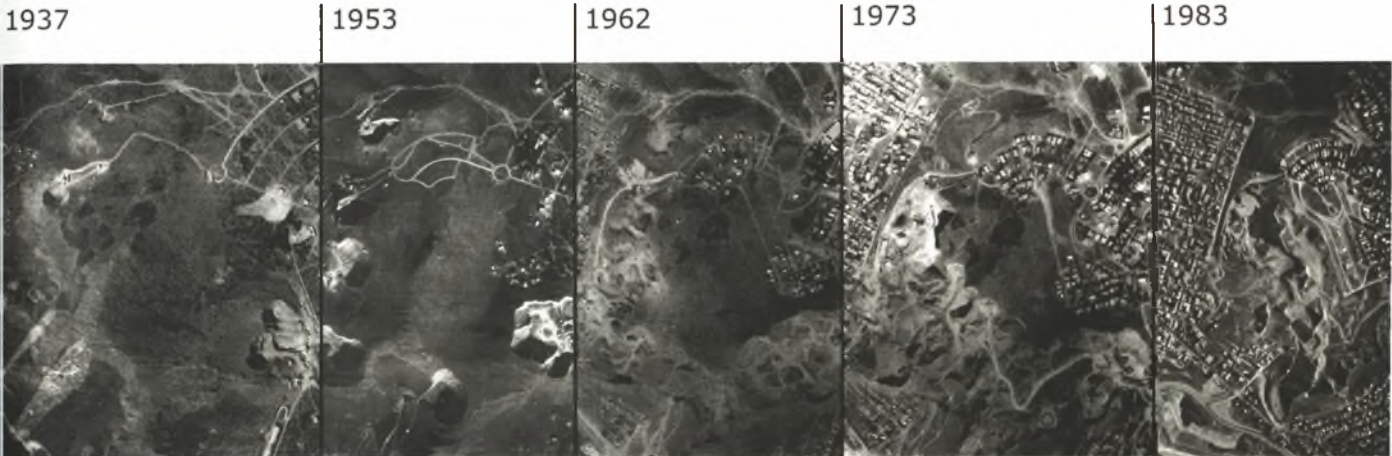
Κατά το τέλος του 19ου αιώνα ανοίγουν τα πρώτα νταμάρια και το 1910 δημιουργείται το πρώτο ασβεστοκάμινο στο Γαλάτσι, τα οποία ήταν οι λόγοι να δημιουργηθεί ο πρώτος οργανωμένος οικισμός εργατών στο Γαλάτσι. Η περιοχή αρχίζει ν' αναπτύσσεται με γρήγορους ρυθμούς, καθώς δεν έχει μπει ακόμα σε σχέδιο πόλης, διευκολύνοντας αρκετούς να χτίσουν αυθαίρετα.

Η εκμετάλλευση της περιοχής επέφερε αναπόφευκτα επιπτώσεις που μετέβαλλαν τα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά της περιοχής. Η ανθρώπινη επέμβαση τροποποίησε το χώρο, εξαφανίζοντας χώρους άγριας πανίδας και υποβαθμίζοντας την αισθητική του τοπίου.

Πριν τη διάνοιξη των εκσκαφών και τη μετέπειτα εναπόθεση των αδρανών (χώμα), η τοπογραφία του χώρου ήταν ομοιόμορφη.

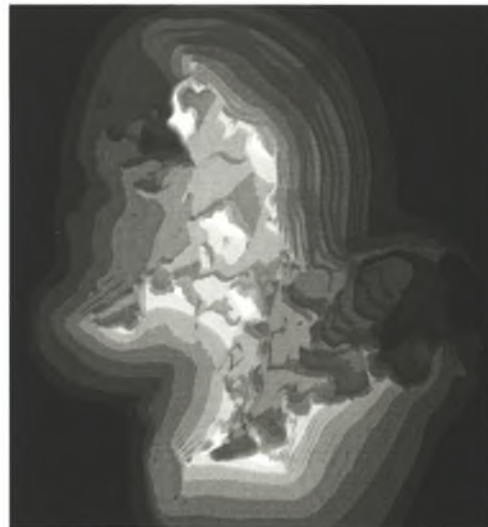
Ολόκληρη η περιοχή καταλαμβάνονταν από έναν ενιαίο όγκο, ο οποίος σταδιακά κατακερματίστηκε, μεταβάλλοντας τη μορφολογία του εδάφους. Είναι προφανές ότι η οπτική εντύπωση που προσλαμβάνει ένας σημερινός παρατηρητής εντός και εκτός του χώρου είναι εμφανώς αλλοιωμένη από εκείνη που θα είχε ένας όμοιός του στις αρχές του αιώνα.

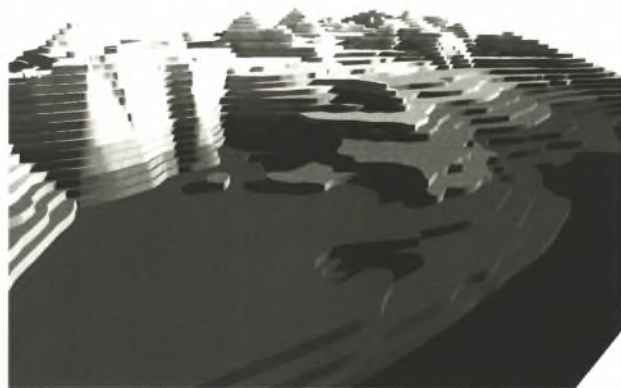

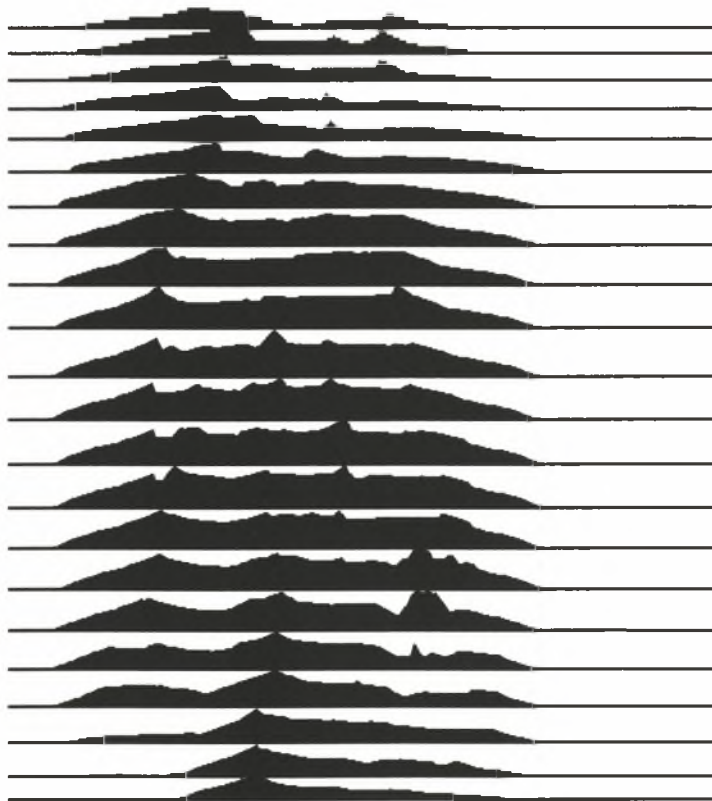

2011

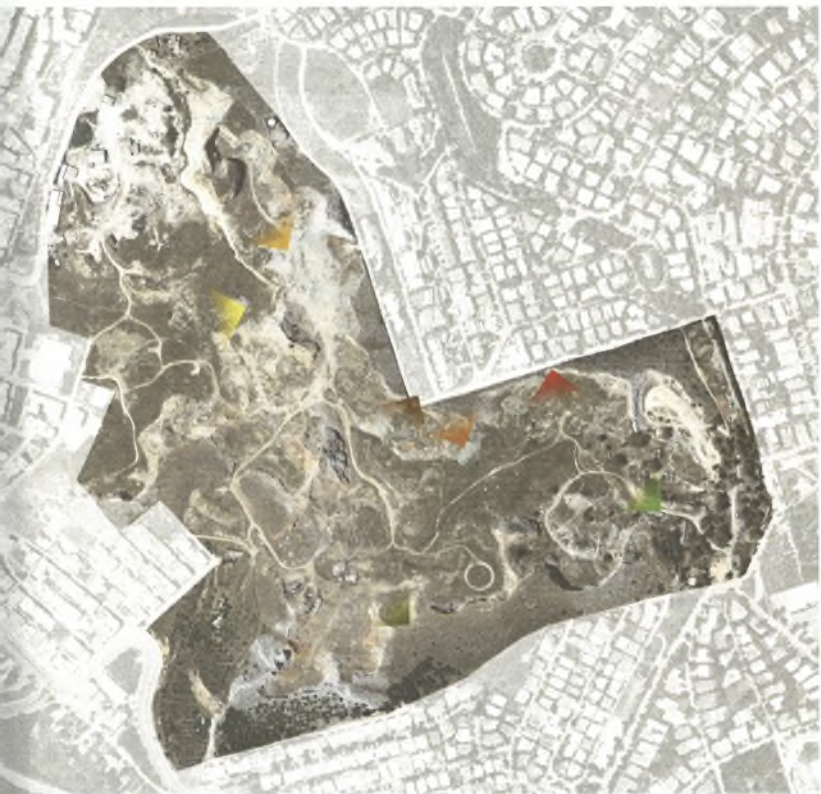
Λόγω της εκτεταμένης έκτασης της περιοχής δεν είναι εφικτή μια ενιαία οπτική εξερεύνηση του χώρου. Η οπτική εντύπωση που λαμβάνεται, χαρακτηρίζεται από ποικιλομορφία σε σχέση με την απόσταση, τη θέση παρατήρησης, την κλίμακα αναλογιών αλλά και τις αντιθέσεις μορφής και χρώματος. Δίνεται η δυνατότητα επιλογής : απόλαυση από κοντά ή μακριά, σε περιήγηση ή στατικό ρεμβασμό, ατομικά ή συλλογικά. Σε γενικές όμως γραμμές, το σημερινό ανάγλυφο χαρακτηρίζεται από διάσπαρτους ενιαίους όγκους ασβεστόλιθου, ανοικτές εκσκαφές (κρατήρες) και πρηνή αποθέσεων άγονων υλικών.

τομές αναγλύφου

Το νταμάρι, με την ευρύτερη περιοχή πέριξ αυτού, αποτελεί ένα αστικό κενό στο αττικό τοπίο, που είναι αποκομμένο από τον υπόλοιπο οικιστικό ιστό. Παρά το γεγονός ότι βρίσκεται μέσα στον πυκνοδομημένο οικιστικό ιστό της πρωτεύουσας, ο αχανής αυτός χώρος (περίπου 426 στρέμματα) είναι αποστασιοποιημένος από την πόλη.

Ο χώρος όπου λειτουργούσε το λατομείο αλλά και ο χώρος παραγωγής έτοιμου σκυροδέματος, παρουσιάζουν σήμερα εικόνα εγκατάλειψης, ενώ η φύση προσπαθεί να επιζήσει ανάμεσα στα κατάλοιπα των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων. Ερειπωμένα βιομηχανικά κτίρια και απορρίμματα συνυπάρχουν με αιγοπρόβατα και άγρια ζώα. Φυτά αυτοφυούς βλάστησης κυριαρχούν στην χλωρίδα του άνυδρου αυτού τόπου, που αν και φαινομενικά είναι κενός, εντούτοις είναι γεμάτος μνήμες, εμπειρίες και βιώματα.

Στο αστικό υπόλειμμα των Τουρκοβουνίων κρίνεται σκόπιμη η εξασφάλιση της ισορροπίας ανάμεσα στο βιομηχανικό, φυσικό και οικιστικό περιβάλλον. Η κατανόηση, ανασύνταξη και ο εμπλουτισμός των υλικών χαρακτηριστικών και των σημασιών του τόπου είναι απαραίτητες διαδικασίες για την ανάπλαση της περιοχής. Ταυτόχρονα, κατά την ανασυγκρότηση του τοπίου (rehabilitation), προτείνονται νέες χρήσεις γης, σεβόμενες το περιβάλλον και χρήσιμες για την τοπική αλλά και την ευρύτερη κοινωνία. Επομένως, αναλύοντας τα χαρακτηριστικά και τις δυνατότητες του χώρου και αφουγκράζοντας τις επιθυμίες των κατοίκων επιτυγχάνεται μια συρραφή ανάμεσα σε ετερόκλητες ανάγκες, που στόχο έχουν την επίτευξη της μέγιστης δυνατής λύσης.

κοινωφελείς χρήσεις πάρκων ευρύτερης περιοχής

Η αλλοίωση από την ανθρώπινη επέμβαση και η νέα δραματική μορφή του χώρου, δημιουργεί νέες συνθήκες, νέα ίχνη, νέες ποιότητες. Οι πολυάριθμες εντάσεις και εξάρσεις από την εξόρυξη είναι δυνατό να δημιουργήσουν ευκαιρίες για να διαμορφωθεί το τοπίο σε νέες μορφές, που είναι ωφέλιμες για τους ανθρώπους. Η επανένταξη της τοποθεσίας στη συνέχεια των αστικών σχέσεων και η επανασύνδεση του διαμελισμένου χώρου μπορούν να μετατρέψουν το πρώην λατομείο αδρανών υλικών σε χώρο δημόσιου ενδιαφέροντος και συμφέροντος, που θα ανήκει στην κοινότητα και θα είναι διαθέσιμος στο σύνολο των πολιτών των γύρω περιοχών αλλά και του ευρύτερου λεκανοπεδίου.

Καθοριστικό ρόλο στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στην πρωτεύουσα αποτελούν οι κοινόχρηστοι χώροι πρασίνου. Το πράσινο συμβάλλει στον εξωραϊσμό των πόλεων και δίνει στους κατοίκους τους την αίσθηση της επαφής με τη φύση. Επίσης δίνει την δυνατότητα για πλαστική διαμόρφωση του χώρου σε σχήμα, φως και χρώμα μεταμορφώνοντάς τον με το πέρασμα από τη μια εποχή στην άλλη. Η περιορισμένη έκτασή του κάνει επιτακτική την ανάγκη δημιουργίας ενός υπερτοπικού πόλου αναψυχής όπου θα επιχειρείται μια επαναδιαπραγμάτευση της σχέσης μας με τη φύση.

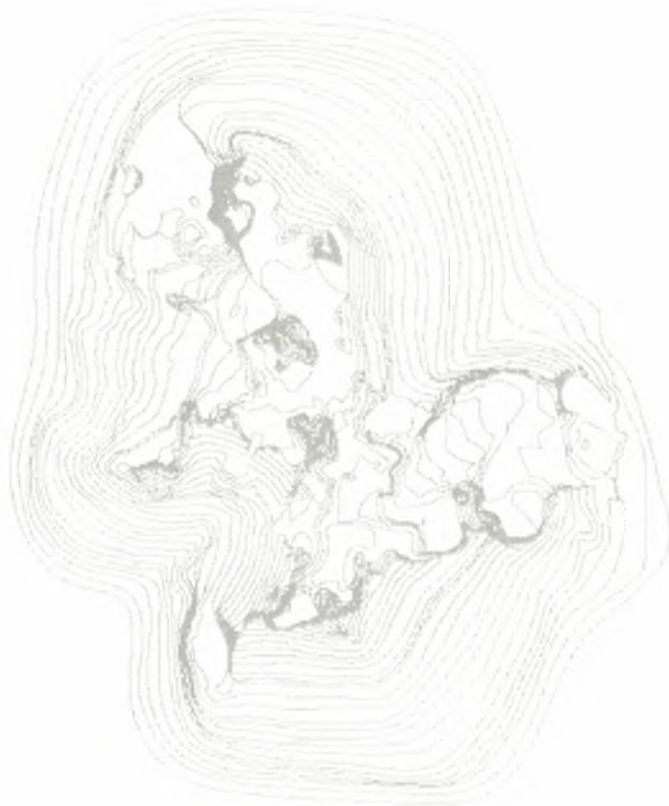
Ταυτόχρονα, προτείνεται και μια δεύτερη χρήση του συγκεκριμένου χώρου, αυτή του αστικού αγροκτήματος. Μέχρι σήμερα, η πόλη εκτόπιζε μακριά της τη γεωργία και τη φύση, επιβάλλοντας στη θέση τους το μπετόν και την άσφαλο. Το νέο κίνημα της “αστικής γεωργίας” επαναφέρει την καλλιέργεια κοντά στον καταναλωτή. Με το urban farming εξασφαλίζεται ο συγκερασμός δύο φαινομενικά διαφορετικών στοιχείων: του δημόσιου χώρου της πόλης με εκείνον της γεωργίας. Με την καλλιέργεια φρούτων και λαχανικών οι κάτοικοι είναι σε θέση να προμηθεύονται φρέσκα και υγιεινά προϊόντα άμεσα, εξοικονομώντας χρήματα και ενέργεια. Τα αμφιβόλου ποιότητας λαχανικά του εμπορίου σε συνδυασμό με τη δύσκολη οικονομική κατάσταση των τελευταίων ετών οδηγούν στην ταχύτατη εξάπλωση αυτής της τάσης. Συν τοις άλλοις, οι πολίτες μπορούν να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία παραγωγής των γεωργικών προϊόντων, με κοινό όραμα την αύξηση της ποσότητας και τη βελτίωση της ποιότητας της παραγωγής. Δανείζοντας εκτάσεις ανά τακτά χρονικά διαστήματα, είτε για επαγγελματική χρήση,

είτε για ιδιωτική (λειτουργώντας και ως χόμπι-ψυχοθεραπεία), η αστική γεωργία (urban agriculture) απευθύνεται τόσο σε επαγγελματίες, όσο σε ερασιτέχνες. Συμμετέχοντας στο σχεδιασμό (κατακερματισμός γης σε αγροτεμάχια σύμφωνα με τις ανάγκες του εκάστοτε παραγωγού) και τη διαχείριση του περιβάλλοντος, οι χρήστες είναι πιθανόν να το συντηρήσουν καλύτερα, μειώνοντας την πιθανότητα παραμέλησης, καθώς είναι περισσότερο συνδεδεμένοι με ένα περιβάλλον που βοήθησαν να δημιουργηθεί.

Η αρμονία του τοπίου είναι συνδυασμός ενότητας και ποικιλίας, ενότητας στο σχεδιασμό και ποικιλία στις φυτεύσεις και χρήσεις. Η ίδια η αγροτική δραστηριότητα θα συμβάλει στη διαμόρφωση του τοπίου. Το ανθρωπογενές τοπίο της γεωργίας, με τις αμιγώς γεωργικές περιοχές σε επίπεδες ή ήπιου ανάγλυφου εκτάσεις προκύπτει από ένα σύνολο πρωταρχικών αρχιτεκτονικών πράξεων : εκχέρσωση, επιπέδωση, οριοθέτηση, εκσκαφή.

Ξεκινώντας το σχεδιασμό, εντοπίστηκαν αρχικά τα απομεινάρια των ορίων της εξόρυξης (αλλού έντονοι κρατήρες και αλλού πιο ήπιες διαβαθμίσεις).

Η καταγραφή τους σε συνδυασμό με τις υψομετρικές γραμμές της περιοχής ήταν καθοριστική για την εξέλιξη της πρότασης. Συγκεκριμένα, στο κέντρο σχεδόν του ενιαίου αυτού ορύγματος, βρίσκεται επιφάνεια ικανή να διαμορφωθεί εύκολα συγκριτικά με την υπόλοιπη έκταση, λόγω της έντονης εξόρυξης που σημειώθηκε σε αυτή, και επομένως της αφαίρεσης των δύσκαμπτων ασβεστολιθικών πετρωμάτων. Η τμηματική αποτύπωση των υψομετρικών οδήγησε στη δημιουργία οργανικών μορφών.

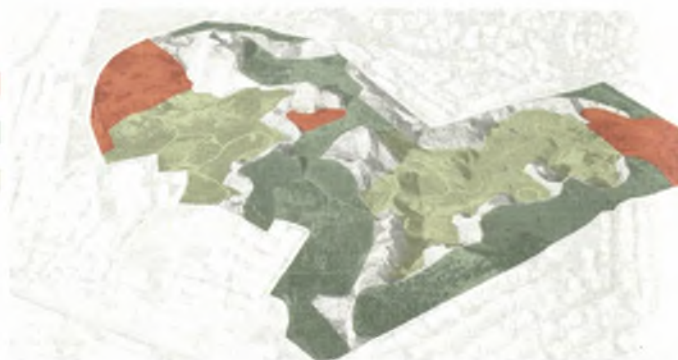

Στην έκταση των 426 στρεμμάτων προτείνονται χώροι πρασίνου και χώροι γενικών χρήσεων (κτιριολογικό). Το πράσινο χωρίζεται σε παραγωγικές καλλιέργειες και σε καλλωπιστικές ή ζώνες αναψυχής.

κτιριολογικό
παραγωγικές καλλιέργειες
ζώνες αναψυχής

Τα κτίρια του παρκου είναι είτε νεόδμητα, είτε επαναχρησιμοποιούνται ορισμένα από τα υφιστάμενα. Παράλληλα, η φύτευση διαφοροποιείται περαιτέρω σε τέσσερις ομάδες και τοποθετείται αντίστοιχα σε τέσσερις υποπεριοχές, ανάλογα με τη μορφολογία του εδάφους.

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΟ

Στις περιοχές γενικών χρήσεων ανήκουν οι χώροι στάθμευσης και αναψυχής. Αν και απαιτούνται οι δαπανηρότερες διαμορφώσεις, εντούτοις καταλαμβάνουν τη μικρότερη έκταση.

Σε αυτούς τους ελεύθερους, συλλογικούς και ανοιχτούς χώρους επικοινωνίας και κοινωνικής δραστηριότητας ανήκει και το δίκτυο υποδομών για την προσπέλαση των χώρων. Η μετακίνηση στο εσωτερικό του πάρκου επιτυγχάνεται με τη δημιουργία δικτύων πρασίνου. Χρησιμοποιώντας τα αποτυπώματα από υφιστάμενα μονοπάτια, ανακατασκευάζονται και προσαρμόζονται στο νέο ανάγλυφο. Περιπατητικές διαδρομές και ποδηλατόδρομοι που διατρέχουν τις αποκατεστημένες ζώνες δίνουν τη δυνατότητα στους επισκέπτες της περιοχής να παρατηρήσουν από κοντά την εναλλαγή των τοπίων. Παράλληλα, κρίνεται απαραίτητη και η τμηματική κατασκευή δρόμου για τα οχήματα τροφοδοσίας και αγροτικής εργασίας.

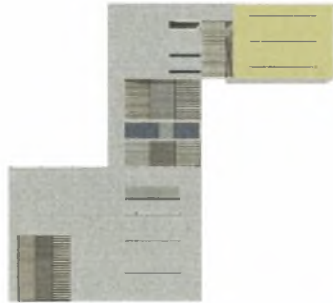
Αναφερόμενοι στα κτίρια, τα παλαιότερα κτίσματα επαναχρησιμοποιούνται για την εξυπηρέτηση των αναγκών των αγροτικών εργασιών. (π.χ. αποθήκευση προϊόντων).

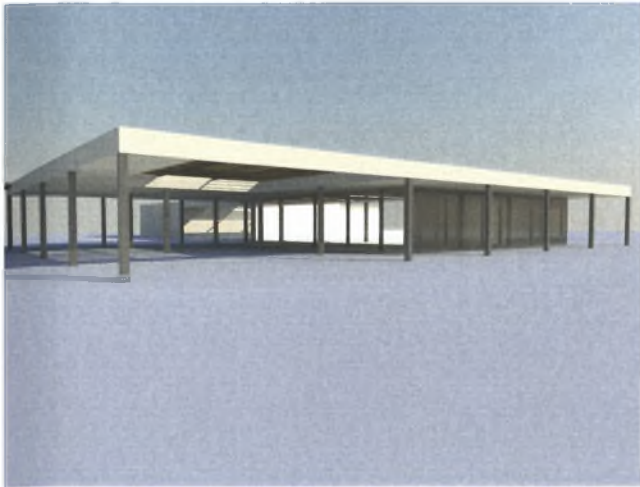
Τα νεόδμητα κτίρια στεγάζουν τους χώρους αναψυχής και αγοράς. Συγκεκριμένα, στο κέντρο σχεδόν της περιοχής τοποθετείται το βασικό κτίριο του πάρκου που ενσωματώνει πλήθος χρήσεων (χώρο εστίασης, αίθουσα συζητήσεων για σεμινάρια περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης σε αγροτικές δραστηριότητες, γραφείο διοίκησης και τουαλέτες). Στο ανατολικό άκρο του πάρκου, τοποθετείται το κτίριο της αγοράς, όπου πωλούνται τα αγροτικά προϊόντα που παράγονται στην περιοχή. Ο υπερτοπικής σημασίας χώρος πρασίνου είναι σε θέση να ικανοποιήσει τις ανάγκες για αναψυχή, αθλητική, πολιτιστική και φυσιολατρική δραστηριότητα όχι μόνο των κατοίκων των όμορων δήμων, αλλά και ολόκληρου του πολεοδομικού συγκροτήματος της Αθήνας. Χώροι αναψυχής για στιγμές χαλάρωσης και ψυχαγωγίας, παρατηρητήρια θέας και αθλητικές εγκαταστάσεις πλαισιώνουν το λειτουργικό του πάρκου.

κεντρικό κτίριο

κτίριο αγοράς

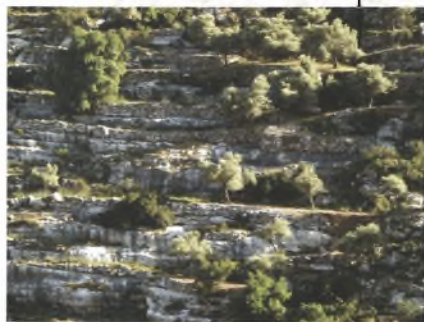
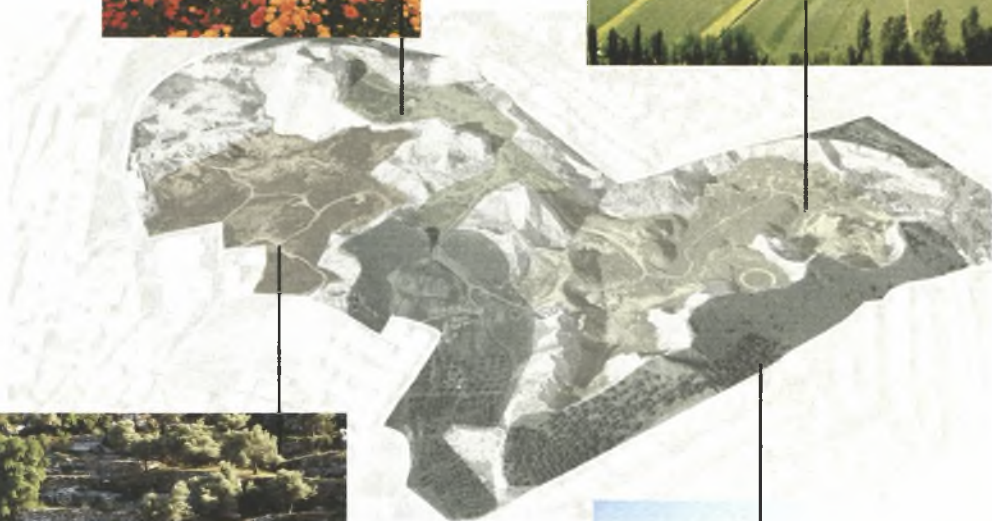
ΦΥΤΕΥΣΗ

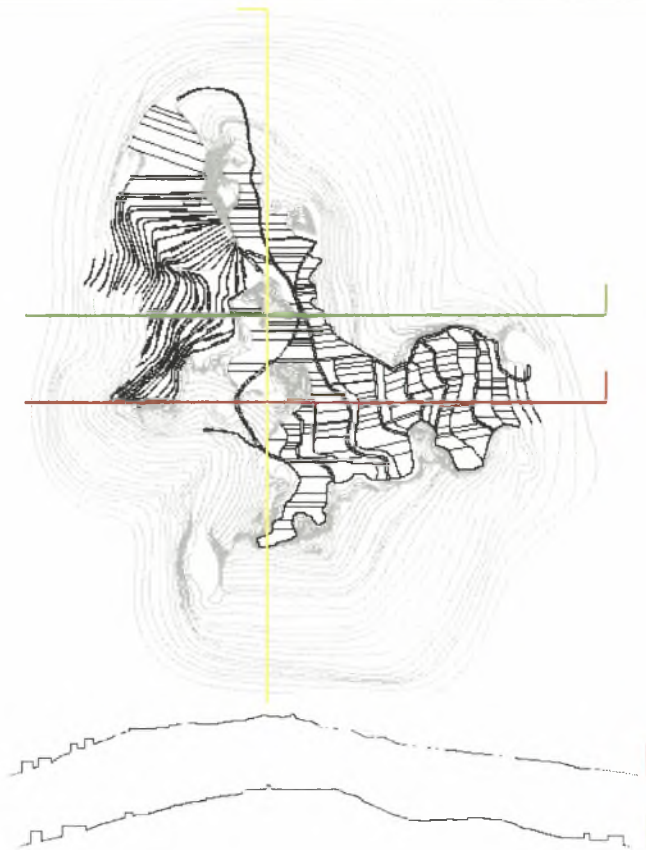
Όσον αφορά στη φύτευση, οι υποπεριοχές που δημιουργούνται, σχετίζονται με τα είδη των φυτών που προτείνονται. Η μίξη των φυτεύσεων έχει ως αποτέλεσμα να προκύπτουν τοπία με διαφορετικά χρώματα και υφές, συμβάλλοντας στη συνολική φυτική πολυπλοκότητα του πάρκου.

Συγκεκριμένα, στις ζώνες αναψυχής, η προτεινόμενη φύτευση σκιάζει τόσο πορείες, όσο και πυρήνες στάσης και ανάπαυσης. Παράλληλα, στο νότιο τμήμα, στο «φρύδι» του ορύγματος, επεκτείνεται η επιφάνεια δασικής βλάστησης (πεύκα), που σήμερα είναι περιορισμένης έκτασης. Το ίδιο γίνεται και στο ανατολικό τμήμα της έκτασης, πέριξ του ορίου. Οι δασοκαλυμμένες επιφάνειες αποτελούν ένα αποτελεσματικό μέσο για τη βελτίωση και αξιοποίηση μη παραγωγικών εδαφών, προλαμβάνοντας φαινόμενα διάβρωσης και φθοράς του εδάφους. Παράλληλα, η ύπαρξη κωνοφόρων δέντρων διαμορφώνουν ευχάριστο οπτικό αποτέλεσμα και κατά τους χειμερινούς μήνες.

Αναφερόμενοι στις παραγωγικές εκτάσεις, βορειοδυτικά, δημιουργούνται τεχνητοί όρθιοι αναβαθμοί με σαρζανέτια (gabion baskets), ακολουθώντας ως ένα βαθμό τις υφιστάμενες υψομετρικές για την καλλιέργεια οπωροφόρων δέντρων (ελιές, μηλιές κλπ). Τα καρποφόρα δένδρα δίνουν έντονα εποχιακό χαρακτήρα στο τοπίο.

Στο κέντρο της περιοχής μελέτης αναπτύσσεται έκταση ικανή για τη δημιουργία των καλλιεργήσιμων χωραφιών. Λόγω του άφθονου χώματος και της απουσίας πέτρας, η εξομάλυνση της συγκεκριμένης έκτασης είναι εφικτή, ώστε να καλυφθούν οι τοπογραφικές ανωμαλίες που προέκυψαν από τη λατόμηση και την εναπόθεση των αδρανών. Αναδιαμορφώνοντας τις υψομετρικές, προκύπτουν εκτάσεις με ήπια κλίση, οι οποίες στη συνέχεια καλύπτονται με γόνιμο έδαφος πάχους 20-50 εκ. για τη γρήγορη ανάπτυξη της βλάστησης. Γραμμικές φυτεύσεις, δημητριακά σε μεγάλες εκτάσεις κοντά στο όριο, οπωροκηπευτικά με πυκνές εναλλαγές στο κέντρο.

*τομές διαμόρφωσης
αναγλύφου*

κάτοψη

Χρονολογία, Διεύθυνση

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

Άσκησι συγκρι-επανακριτικη

ΤΙΤΛΟΣ

αριθμοσχημ. διαταξεων στα "

ΑΔΣΗ	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΔΑΝΕΙΖΟΜΕΝΟΥ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

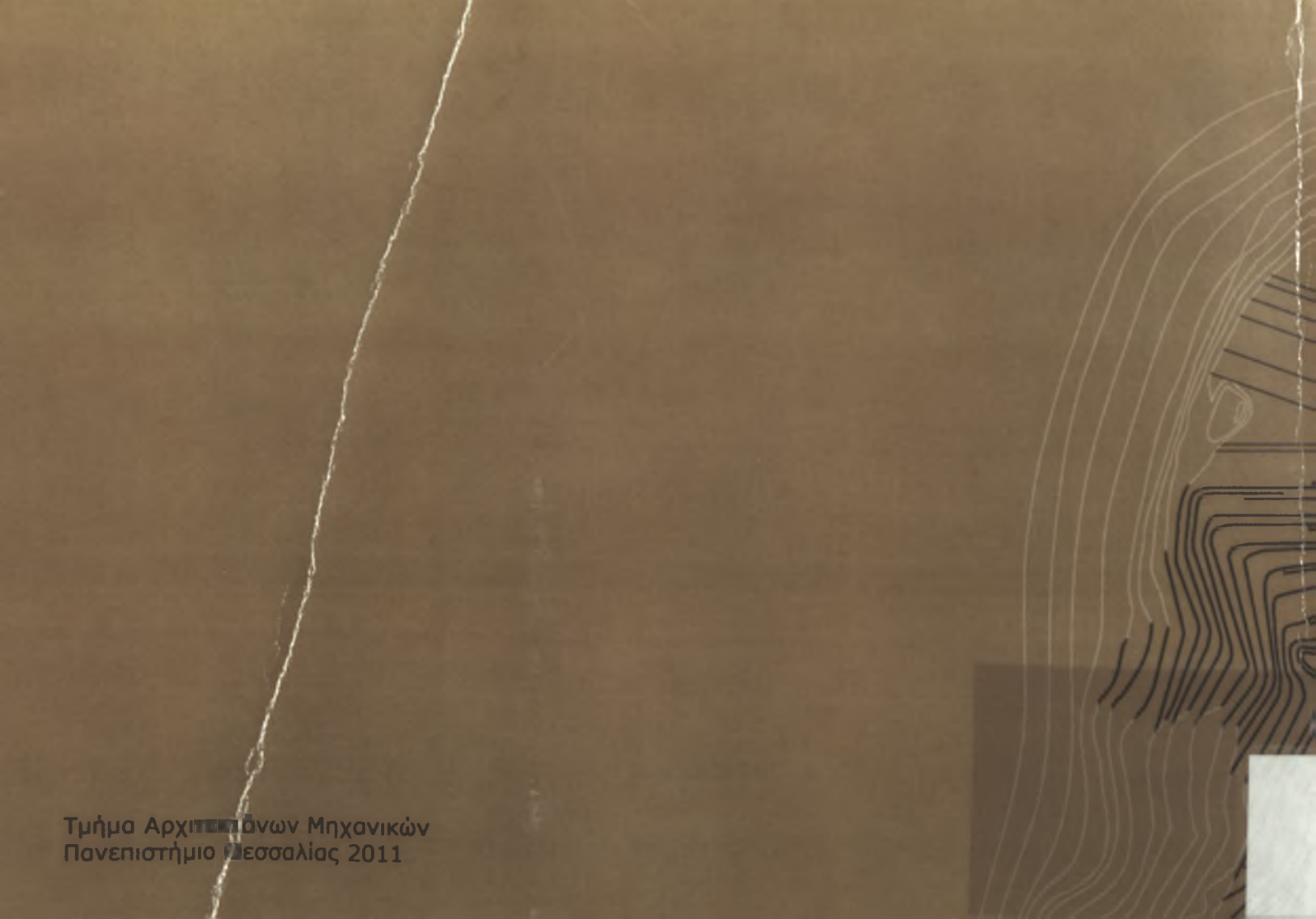
Τηλ.: 24210 ~~XXXXXX~~
 06300 - 1

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
 ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000108433

Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
Πανεπιστήμιο Μεσσαλίας 2011